

**POČÁTKY FEUDÁLNÍHO SÍDLA U KOSTELA
SV. PETRA A PAVLA V KOSTELCI U HEŘMANOVA MĚSTCE**

Jan FROLÍK - Jiří SIGL

1. ÚVOD

Centrální část Chrudimska je typickým regionem, v němž se v první polovině 13. století objevuje celá řada drobných feudálů. Nejstarší doklad je z roku 1226 (CDB II, 289), poté jejich jménem postupně přibývá a pro celé 13. století jsou doloženi ve 24 predikátech (Frolík 1980, 16). Pro všechny je typické, že šlo o velmi malé držby, sestávající v pozdějším období, kdy je mluva pramenů již úplnější, z jedné či několika málo vesnic (např. Vorel 1991). Jedním z těchto drobných feudálů byl také držitel Kostelce u Heřmanova Městce, kde kombinace písemných, archeologických a uměleckohistorických pramenů umožňuje podrobnější poznání tohoto procesu.

2. NEJSTARŠÍ HISTORICKÉ ZPRÁVY

Nejstarší písemnou zmínku o Kostelci nacházíme v predikátu Ulrycha z Kostelce (Ulrico de Costel) na zakládací listině Uherského Hradiště z roku 1257 (Emler 1882, 163). Ztotožnění s naším Kostelcem je dáno predikáty dalších svědků z východních Čech, především Jana z Vyšehněvic (Teplý 1991, 15). Domníváme se, že řada listin z let 1263, 1264 a 1279 dokládá dosti přesvědčivě, že i zde doložený Wernherus (1263, 1264) a Hermannus (1279) byli držiteli Kostelce, jak ukazují predikáty (Steynkirchen, Koztel, Kostel), a to i v případě "Steynkirchenu", který byl dosud ztotožňován se Steinkirchenem v Dolních Rakousích (Teplý 1991, 15-16). Předpokládáme na rozdíl od J. Teplého (1991, 15-16), že další svědek, vyskytující se na všech třech listinách (1263 - Hoyergerus de Swynz, 1264 - Hoyergerus de Swintz, 1279 - Hoyergerus de Zwyn) mohl skutečně pocházet z blízkých Svinčan, které jsou v predikátu doloženy k letům 1226, 1244

a pak až 1318 (Frolík 1980, 206, kde odkazy na prameny). Zmíněný Ojří by vhodným způsobem doplňoval tuto jinak mezerovitou řadu držitelů Svinčan. Hypotézu podporuje fakt, že Hermannus de Kostel z roku 1279 je zřejmě totožný se stejnojmenným Heřmanem z roku 1318 (Hermani de Costela - Frolík 1980, 151), kde o lokalitě do našeho regionu již není sporu (Teplý 1991, 16). Jednorázově doložené německé jméno může být odrazem dobové módy, jak to známe i odjinud (např. Lichtenburg v r. 1261 - Lichnice, Hrady 1989, 267), které se však nemuselo udržet (Fürstenberg v r. 1287 - Svojanov, Hrady 1989, 479), i když velmi přesně odrazilo skutečnost jako v případě Kostelce, kde skutečně stál kamenný kostel.

Listiny z roku 1318 a 1325 (Teplý 1991, 16-17) ukazují, že Kostelec byl součástí většího celku, v kterém se jako obdobná lokalita objevují ještě Mrdicce, dnes tvrziště asi 2 km severně od Heřmanova Městce (OBR. 1/3). Z aktivity držitelů těchto míst také vznikl Heřmanův Městec, doložený poprvé 1325 (Frolík 1980, 102-3). Zmínka z roku 1318 je posledním případem, kdy se Kostelec (OBR. 1/1) objevuje v predikátu a lze usuzovat, že v souvislosti se vznikem Heřmanova Městce jeho význam jako feudálního sídla poklesl a byl nahrazen sídlem v Mrdicích, doloženým až do roku 1398 (Teplý 1991, 21). I to posléze zaniká a je vystřídáno sídlem přímo v Heřmanově Městci (OBR. 1/2; Sedláček 1931, 177-183).

3.1. POPIS LOKALITY

Kostelec se nachází přibližně 2 km jižně od Heřmanova Městce (OBR. 1/1). Vlastní vesnice leží na obou březích Podolského potoka, drobného levostranného přítoku Labe, do něhož se vlévá u obce Valy nedaleko Přelouče. Jeho pravý břeh tvoří výrazná terasa převyšující nivu potoka zhruba o 20 m. Terasa v prostoru lokality vytváří nevýrazný ostroh. Na jeho temenu stojí kostel sv. Petra a Pavla obklopený hřbitovem ohrazeným kamennou zdí. Vně tohoto hřbitova se nachází komplex valů a příkopů (OBR. 10).

Základem celého systému (OBR. 3) je mohutný příkop široký až 10 m, který vyděluje z areálu zhruba oválný prostor 75 x 60 m s delší osou ve směru S - J. Na vnější straně příkopu sleduje jeho průběh val o šíři až 5 m a výrazným převýšením dosahujícím 5 - 6 m. Průběh valů a příkopů je na dvou místech přerušen. Severovýchodní přerušení slouží jako přístupová komunikace, přerušeni na jižní straně dnes využívá nevýrazná pěšina. Další cca 1 m široká sníženina se nachází v jihovýchodní části valu. Domníváme se, že se jedná o recentní narušení. Na východní straně je opevnění zdvojeno až ztrojeno. Z prostředního valu zbývá pouze nevýrazný fragment o délce cca 20 m a šíři 2 - 3 m. Na vnější straně ho lemují cca 5 m široký příkop, který se jižním směrem v místech, kde

mizí střední val, přimyká k valu vnitřnímu. Vnější val je dnes dochován v podobě 60 m dlouhého oblouku rozděleného recentními narušeními na 3 samostatné části. Nejlépe dochovaná severní část je až 8 m široká a cca 3 - 4 m vysoká. Na západní straně lokalitu vymezuje strmý svah terasy bez reliéfních stop opevnění.

Na jižní straně se k lokalitě připojuje trojúhelníkovitě předhradí (OBR. 3) o rozměrech cca 30 x 40 m. To je vymezeno na západní straně hranou terasy a na jihovýchodě mohutným příkopem navazujícím na severu na vnější příkop centrální části lokality. Příkop sleduje v severní polovině nevysoký val, a to v délce 15 m. Posledním výrazným reliéfním pozůstatkem patrným v terénu je úvoz zaniklé přístupové komunikace v bezprostředním sousedství lokality. Zmíněný úvoz končí u dnešní přístupové komunikace ke hřbitovu. Další průběh této cesty je sledovatelný od severovýchodního rohu předhradí, kde jí odpovídá příslušné přerušeni vnějšího příkopu. Cesta pak sleduje jižní hranu vnitřního valu a výše zmíněným jižním přerušeni vnitřního valu a příkopu vstupuje do centrální části lokality.

Většinu plochy centrální části lokality zaujímá fungující hřbitov lemovaný na severní a západní straně komunikací vytvářející před vstupem na hřbitov malé parkoviště. Zbytek plochy především v severní a západní části vykazuje různé prohlubně a vyvýšeniny, u nichž nelze bez výzkumu rozhodnout, zda jsou stopou zaniklých staveb nebo výsledkem recentních narušení. Jediným dnes v terénu zaznamenaným detailem je fragment zdi z kamenů na maltu o rozměrech 1,50 x 0,40 m zjištěný v recentním narušení na západní hraně lokality (OBR. 3/3).

Z výše podaného popisu vyplývá, že lokalita je na několika místech značně poškozena. V centrální části je to zejména hřbitov a současná komunikace k němu a dále zřejmě místa zničená vybranými kamene. Četná narušení lze sledovat na více místech valů a příkopů, jak již bylo uvedeno výše. Velké narušení představovalo budování silnice na východní straně lokality, které mimo jiné zlikvidovalo střední část zaniklé přístupové komunikace. Lokalita je dnes pokryta řídkým stromovým porostem, čitelnost však ztěžuje hustý křovinatý nálet.

Současný popis lokality vychází z krokovaného plánu pořizovaného v roce 1982 (OBR. 3). Jediný další plán, který je k dispozici, je náčrt pořizovaný M. Lüssnerem mezi roky 1844 - 1850 (OBR. 2), jak je zachycen v jeho rukopisném deníku "Collectanea archeologica et topografica", uloženém v archeologickém oddělení MVČ Hradec Králové. Lokalita na tomto plánu je zachycena ve schematizované podobě, nicméně zaznamenává 2 již zmíněná přerušeni vnitřního valu a příkopu a dokumentuje situaci před postavením silnice na východním okraji lokality.

